

Rakennemuutoksessa tarvitaan kansainvälistä liiketoimintaosaamista

Innovaatiotoiminnan tilannekuva
2.0.14

Pirkanmaan innovaatiotoiminnassa on käsillä kivulias, mutta samalla uusia mahdollisuuksia avaava rakennemuutos. Perinteiset vahvuutemme ja toimintamallimme eivät enää riitä pitämään yllä vaurautta kiristyvässä kilpailussa ja nopeassa teknologisessa muutoksessa.

Pirkanmaan asema Suomen kansantalouden vientiveturina on heikentynyt voimakkaasti. Perinteiset vientiyrietykset ja -tuotteet joutuvat kamppailemaan kiristyvillä markkinoilla taloussuhdanteiden heilahdellessa. Tämä heijastuu pitkälle paikallisiin alihankintaverkostoihin ja johtaa usein myös tuotannon siirtöihin. Toisaalta uutta vientikelpoista korkean arvoisan liiketoimintaa ei ole syntynyt riittäväällä vauhdilla tasoittamaan perinteisen ikääntymistä. Uudet globaalit verkot syntyvät liian usein ilman pirkanmaalaisten osallisuutta arvonluontiin.

Pirkanmaan osaamis pohja on kuitenkin edelleen vahva. Korkeakoulut ovat tiivistäneet rivejään, uudistuneet, tarttuneet kansainväliseen rahoitukseen ja lisänneet yhteistyötään. Kasvuyrittäjyyden ilmapiiri kehittyi, joskin skaalautuvassa kansainvälisessä liiketoiminnassa on mukana vain harva pirkanmaalainen kasvuyritys. Startup-kulttuuri ja yrittäjyysilmapiiri on vahvistunut, erityisesti korkean teknologian osaajien keskuudessa.

Pirkanmaalla on valtakunnallisesti erityisen tärkeä rooli Suomen kasvukäytävän pohjoisena keskuksena. Alueen yrittäjien ja yritysten tulee entistä rohkeammin tunkeutua kansainvälisille markkinoille, luoda määrätietoisesti ja ketterästi niin hyviä tuotteita ja palveluita että kansainväliset asiakkaat ja kumppanit haluavat maksaa niistä hyvän hinnan.

Yhteiskunnan pitää pitkäjänteisesti ruokkia ja vahvistaa niitä resursseja ja kyvykkyksiä, joilla tämä kaikki tehdään. Uuden liiketoiminnan luominen tulee nähdä kansainvälisenä ammatillaisena, johon harjaannutaan ennen kaikkea tekemisen eli yritysten, onnistumisten ja epäonnistumisten kautta. Tälle ammatillisuudelle hyvä innovaatiopolitiikka voi luoda suotuisan ympäristön, erityisesti helpottaa kokeilemista, avata pääsyn markkinoille, luoda yhteyksiä kumppaneihin ja tarjota investoijille vakaan toimintaympäristön.

Petri Räsänen
Innovaatio- ja tulevaisuustyö, johtaja
Pirkanmaan liitto

Ulkomaankaupan
vaihtosuhte
-12 %

Kasvuyrietykset
+3 %

Kansainvälinen
näkyvyys
+38 %

Tekes-rahoituksen
hakeminen
€ +82 %, lkm +24 %

Korkeakoulujen
saama rahoitus
ulkomailta
+29 %

Korkeakouluissa
ja alustoilla
syntyneet uudet
yrietykset

Tutkimus- ja
kehitysmenot
-13 %

Korkeakoulujen
perusrahoitus
-1 %

1 Vetovastuu kasvusta ja uusiutumisesta siirtyy uusille haastajille

Pirkanmaan innovaatiotoiminnan tilannekuvaan 2.0.14 on koostettu mittari liiketoimintaympäristön viimeaikaisimmista muutoksista. Dramaattisin kehityskulku liittyy maakunnan yritysten harjoittaman viennin sakkauttamiseen. Pirkanmaa ei ole tässä suhteessa yksin, mutta yksi suurimmista häviäjistä. Alueella viennin arvo on vähentynyt yli neljänneksellä, 1,5 miljardia euroa, vuosina 2007-2012. Dramatiikasta kertomaan ja vertailun vuoksi, koko maan vähentymä on ollut vain 13 prosenttia.

Ulkomaankaupan vaihtosuhte on nyt maakunnassa heikoimmillaan tilastoituna aikana. Viennin ja teollisuustuotannon nopea heikentyminen liittyy kahden tukevimmän jalan, ICT-sektorin ja metsäteollisuuden, kysynnän supistumiseen ulkomarkkinoilla. Elektroniikkateollisuuden vaikeudet johtuvat ennen kaikkea Nokian globaalien markkinaosuuden laskemisesta ja sen alihankintaketjujen purkautumisesta. Metsäteollista vientiä ovat heikentäneet pitkälti painotuotteiden kysynnän hiipuminen länsimaissa.

Elektroniikka- ja metsäteollisuuden rakenteelliset muutokset ovat vapauttaneet suuren määrän osaamista ja muita resursseja uusille mahdollisuuksille. Kuten oheinen tilastokuvaaja indikoi, muutos on aktivoitunut ja kuhina Pirkanmaan yrityskentällä on lisääntynyt. Erityisen positiivinen signaali on kasvuyritysten tasaisesti lisääntyvä lukumäärä. Yritystoimipaikkojen määrä on edelleen hieman kasvanut, ja uusien yritysten perustaminen on säilyttänyt tasonsa. Alueella on vahva startup-kulttuuri, jota innovaatioalustat tukevat.

Ongelmana on, että elinkeinokentän viriliisyys ei ole kanavoitunut vientitoimintaan niin suuresti, että olisi saavutettu vanhojen titaanien aikaansaama viennin volyyymi. Huomattava osa kasvuyrityksistä edustaa kotimarkkinoille suuntautuvia toimialoja ja luokituu työllistävyydeltään pk-yrityksiksi (lue lisää osiosta: Mitä ovat Pirkanmaan kasvuyritykset?). Pienistä ja keskisuurista puroista ei ole ollut paikkaamaan 1,5 miljardin euron viennin supistumaa.

Suomessa keskisuurten yritysten kontribuutio teollisuuden liikevaihtoon ja vientiin on kansainvälisesti vertaillen keskimääräistä pienempi (1). Ovatko tukitoimet riittäviä vientiin soveltuvien alojen pk-yrityksille, etenkin niiden alkuvaiheessa?

Tilannekuvassa toimintaympäristön uudistumiskykyä kuvastava patentoiminen eli uusien innovaatioiden suojaaminen on kääntynyt laskuun. Nokian aktiivisuuden väheneminen vaikuttaa haettujen patenttien määrään, joita Pirkanmaalla on vuosittain noin 200.

Toinen heikentyminen koskee korkeakouluissa perustettuja yrityksiä. Suhteellinen heikennys on ollut selvä, mutta kirjauskäytännöistä johtuen spinoff-yritysten lukumäärät ovat verrattain pieniä ja alttiita vuosivaihteluille, eikä esimerkiksi valmistuksen jälkeinen yritystoiminta sisälly muuttuinaan. Korkeakouluissa tiedostetaan yrittäjyyden merkitys, ja sen painoa opetussuunnitelmissa on lisätty.

(1) Rikama, Samuli (2014) Suomen teollinen perusta pitää löytää uudelleen. Tieto&Trendit 3-4/2014, 8-13. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/30/>

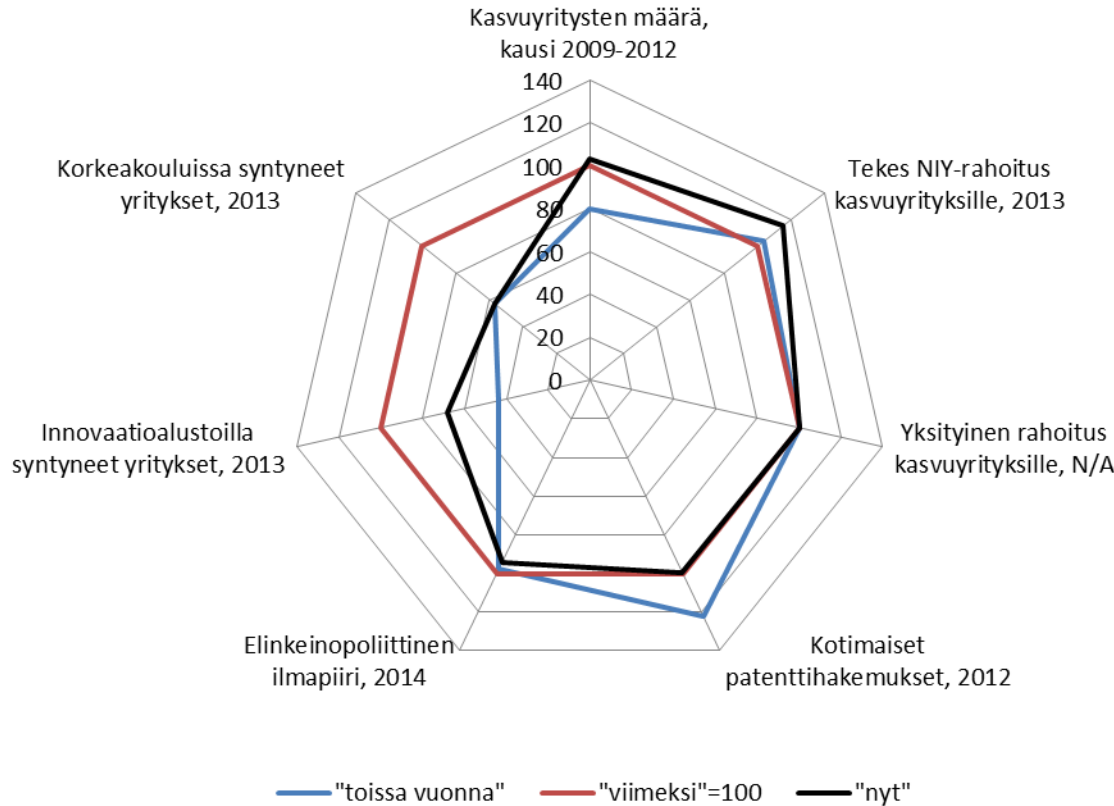

Kunnissa palvelujen ostot ovat lisääntyneet ja henkilöstömenojen osuus pienentynyt. Rajanveto julkisen ja yksityisen sektorin ja eri toimialojen välillä hämärtyy. Menestyvä palvelu tai tuote valikoi parhaat palat eri sektorien ominaisuuksista. Yksi kasvun taimi löytyy kuntien innovatiivisista hankintamenettelyistä.

Ulkomaisen investointipääoman ja ulkomaalaisomisteisten yritysten määrää ei ole toistaiseksi kattavasti tilastoitu. Tarve on tunnistettu yhteisissä keskusteluissa, ja kartoitusta ollaan käynnistämässä.

Pirkanmaa kerää voittoja valtakunnallisissa imagomittauksissa ja on kenties jo tottunut vetovoimaansa. Keväällä pidetyssä innovaatiotilanteen työpajassa kuvattiin alueen olevan "varsin vakaa ympäristö, onko jähmeä ja siksi taantuva?". Huomiota tukee signaali, että ilmapiiri yrittämiselle on hieman heikentynyt maakunnassa.

Vetävinkään kohde ei säily sellaisena ilman uudistumista. Väestölliseen vetovoimaan kotimaassa ei tulisi turtua. Innovatiivisille osaajille on ottaja kaikkialla maailmassa. Vetovoimaisen liiketoimintaympäristön ydinhaasteita ovat, miten osaavat mielet valjastetaan tuotteliksi ja miten uutta osaamista puujataan paikalle sekoittamaan pakkaa eli innovoimaan.

2 Osaaminen kansainvälistyy - miten se kanavoidaan liiketoiminnaksi?

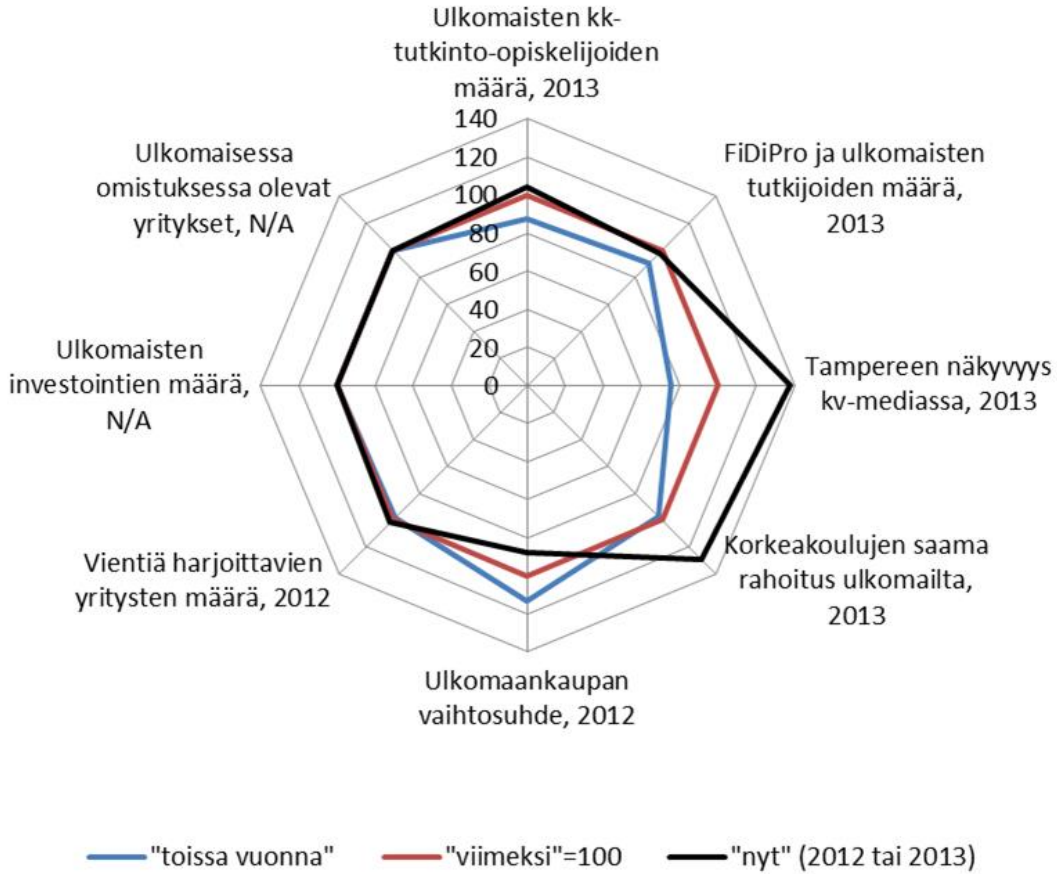
Kansainvälisen liiketoiminnan menestymisestä kertoo konkreettisimmin vienti sekä siitä riippuvainen ulkomaankaupan vaihtosuhte. Viennin ja tuonnin välinen vaihtosuhte on heikentynyt Pirkanmaalla hyvin voimakkaasti. Kyse on elinkeinojen ja viennin rakenteen murroksesta, johon vaikuttavat kysyntäartikkelien määrän lisäksi vientihintojen lasku. Ulos viedään halvempia artikkeleja kuin ennen. Maakunnan viennin arvo on laskenut yli neljänneksen vuodesta 2007.

Vientiyritysten lukumäärä on ollut hienoisessa kasvussa, joten potentiaalia on, jos jalostusarvoa saadaan nostettua tai löydetään uusia markkina-alueita. Tarpeen olisi myös tarkastella viennin tukiorganisaatioita, jotta potentiaalinen ulkomaankauppa toteutuisi pk-sektorilla.

Positiivista on, että liiketoimintaympäristö ja osaaminen kansainvälistyvät. Yliopistot ovat lisänneet kansainvälistä liikkuvuutta sekä löytäneet ulkomaista rahoitusta entistä paremmin. Osataanko kansainvälisten osaajien potentiaalia hyödyntää uutta liiketoimintaa suunniteltaessa?

Näkyvyys kansainvälisessä mediassa on parantunut selvästi. Markkinointi on ollut onnistunutta. "Tampere" linkittyy positiivisen mielikuvan uutuuksiin, joita viime vuosina ovat edustaneet mm. Jolla, Nokian superkamera ja Angry Birds Land.

3 Yritysten TKI-rahoitus pienenee, paine TEKES-rahoitusta kohti kasvaa

Pirkanmaalla panostetaan tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatiotoimintaan poikkeuksellisen paljon, noin seitsemän prosenttia BKT:sta. Suhteellinen asema on kuitenkin heikentymässä, sillä TKI-menot vähenivät Pirkanmaalla viime vuonna maakunnista eniten, 13 %. Menot yrityksissä vähenivät voimakkaimmin, 18 %. Korkeakoulut ja muu julkinen sektori eivät enää onnistuneet jarruttamaan luisua.

Alueella on tahtoa ja yritystä mennä eteenpäin. Tämä on tuonut painetta erityisesti Tekes-rahoitukseen, jota haettiin poikkeuksellisen paljon viime vuonna. Haetun rahoituksen arvo lähes kaksinkertaistui edellisvuodesta. Uusia rahoituskanavia etsitään, kun perinteiset väylät ovat tukkeutuneet.

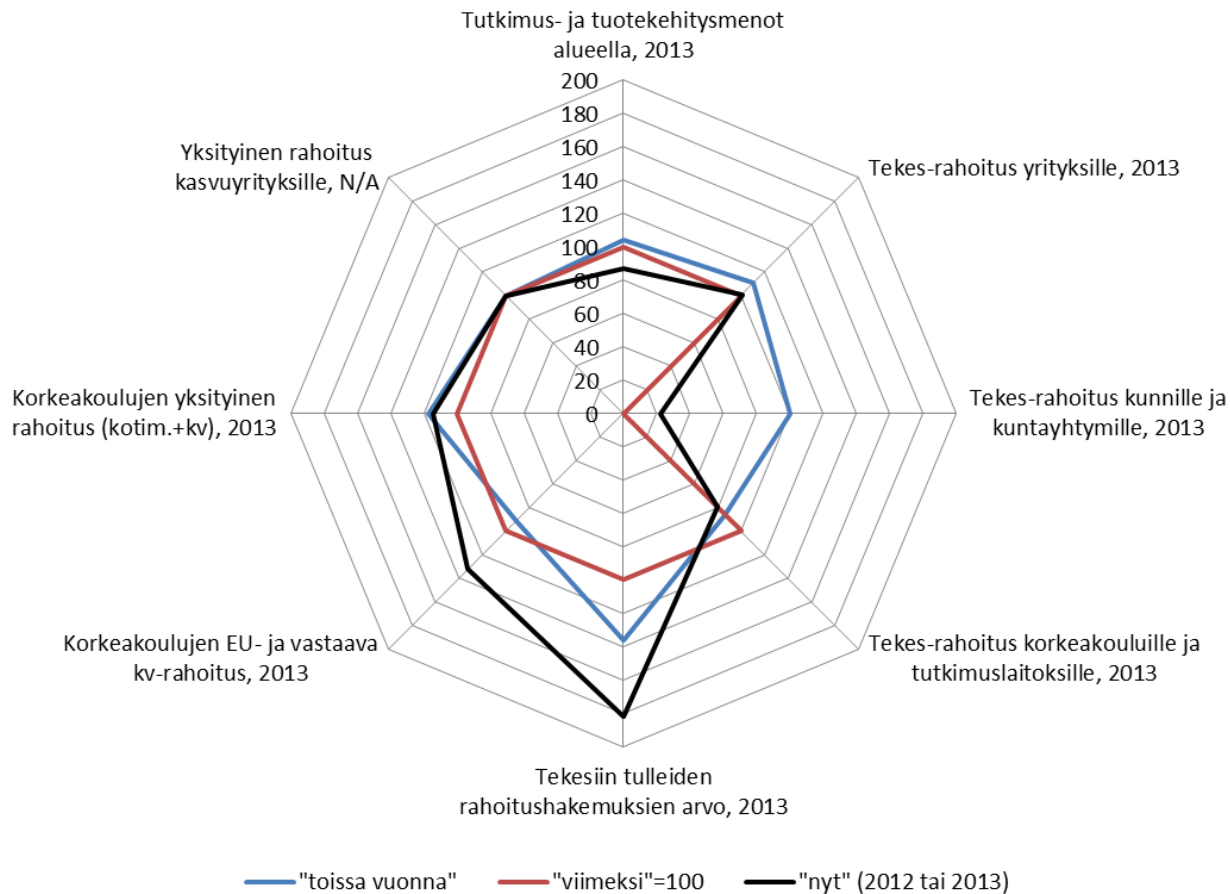
Viime vuonna Tekes-rahoitusta myönnettiin alueen organisaatioille yhteensä 93 miljoonaa euroa (+6 %). Tästä yrityksille suuntautui 37 %, tutkimusorganisaatioille 30 % ja muille (järjestöt, kunnat ym.) 33 %. Yritysten saama rahoitus kasvoi hieman. Sen sijaan korkeakoulujen ja muiden tutkimuslaitosten osuus selvästi pienentyi. Ilman muihin organisaatioihin lukeutuvaa ESA:lle* myönnettyä rahoitusta alueen kokonaissumma olisi supistunut.

Kuntasektorilla Tekes-rahaa hyödynnetään vielä varsin vähäisesti. Tähän odotetaan muutosta mm. INKA-ohjelman avulla.

Korkeakoulujen EU- ja vastaava rahoitus ulkomailta sekä yksityinen rahoitus kotimaista ja ulkomailta ovat kasvaneet selvästi edellisvuodesta. Etenkin Tampereen yliopisto on vahvistanut asemaansa näiden osalta. Muun muassa lääke- ja bioteknologiassa liikkuu suuria kansainvälisiä rahoituspanoksia.

*ESA: European Space Agency, Euroopan avaruusjärjestö

4 Kasvuyritykset ovat rakennemuutoksen dynamoja

Kasvuyritykset ovat talouden dynamoja ja elinkeinorakenteen uudistajia. Niiden määrä heijastaa alueen uusiutumismuutoksia ja yrittäjyyden menestystä.

Kasvukausien 2006-2009 ja 2009-2012 välillä Pirkanmaa on maakunnista eniten lisännyt osuuttaan kasvuyrityksistä. Alueella sijaitsee 10 prosenttia maan kasvuyrityksistä. Vanhat toimialat ovat pystyneet uusiutumaan ja uudet avaukset kasvattamaan työllistävyyttään, mikä on yksi positiivisimmista signaaleista tilannekuvassa.

Kasvuyritysten rakenne mukaillee maakunnan elinkeinorakennetta. Runsas neljännes Pirkanmaan kasvuyrityksistä sijoittuu teollisuuden toimialoille ja niistä useimmin metalliteollisuuteen. Kasvukaudella 2009-2012 painoarvoonsa nähden kasvuintensiteetissä ala oli informaatio ja viestintä, ja siellä erityisesti ohjelmistoala. (Lue lisää osiosta: Mitä ovat Pirkanmaan kasvuyritykset?)

Teollisuuden ja ohjelmistoalan kasvukyvykkyys luovat uskoa elinkeinorakenteen uudistumiskykyyn. Kuitenkin, huomattava osa kasvuyrityksistä kuuluu kotimarkkinoiden palvelu-, rakennus- ja liiketoiminta-aloihin. Olisi tärkeää löytää työkaluja kiihdyttämään isoille vesille eli vientimarkkinoille tähtäävien yritysten kasvua.

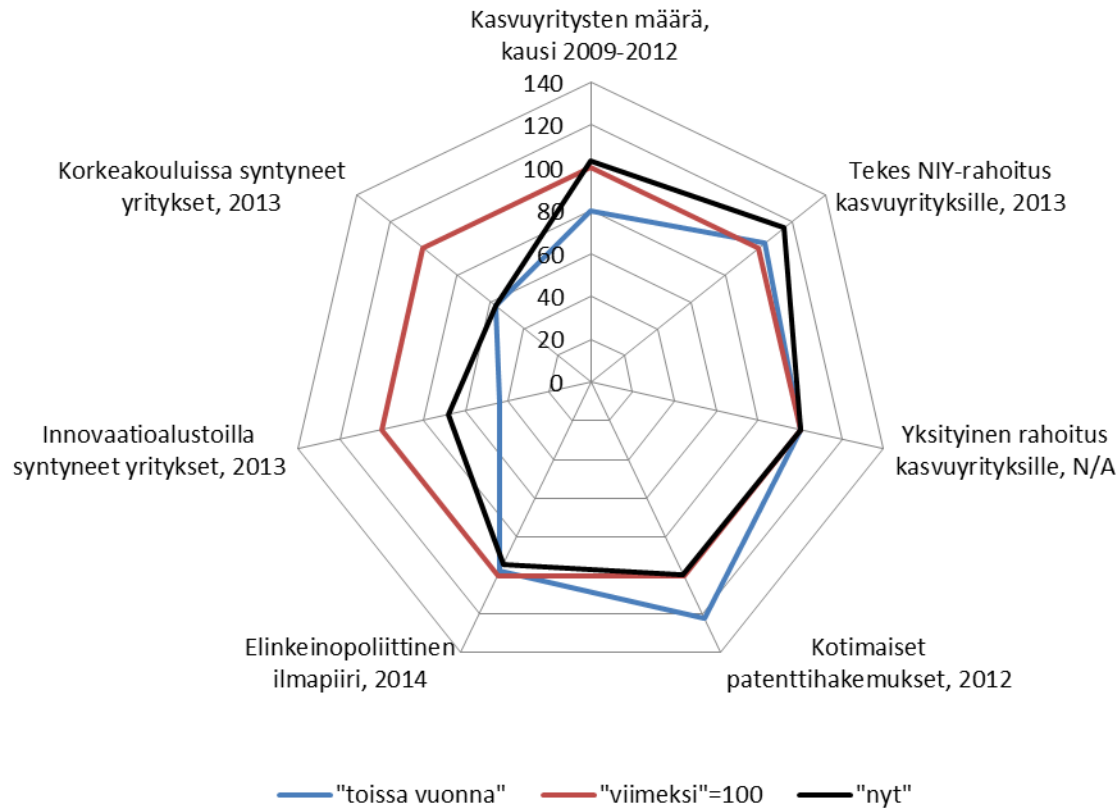
Innovaatioalustoilla ja korkeakouluissa tapahtuneet yritysten perustamiset vähentyivät viime vuonna. Molemmissa ympäristöissä vuosi 2012 oli tilastollinen huipentuma, joka värityi erityisesti paikallisen ICT-alan tilanteesta. Muun muassa Nokian Bridge-ohjelma vaikutti yrittäjäksi ryhtymisen aktiivisuuteen. Tilastollisesta hiljennyksestä huolimatta korkeakoulut ja platformit ovat merkittäviä uuden yrittäjyyden vahvistajia. Yrittäjyyteen virittäminen on tunnistettu ja kirjoitettu korkeakoulujen opetussuunnitelmiin.

Yritysten kasvun haasteena on riskirahoituksen saaminen. Tilannetta voidaan parantaa nostamalla start-up-yritysten rahoitusvalmiuksia, lisäämällä tietoutta olemassa ja syntyvässä olevista rahoitusinstrumenteista ja luomalla valikoituja yhteyksiä erikoistuneisiin rahoittajiin.

Tekesin rahoitus nuorille innovatiivisille yrityksille on lisääntynyt viime vuodesta. Tekesin rahoitusperusteiden painopiste on siirtynyt tähän suuntaan. Myös tietoisuutta rahoituksen mahdollisuuksista on parannettu, joskin tässä on jatkuvaa työnsarkaa.

Uutta kasvua hakeva riskirahoitteinen bisnesenkelitoiminta on virkistynyt alueella. Jäsenmäärä järjestäytyneessä enkeliverkostossa tuplaantui vuonna 2013. Aktivoitumista tuki mm. Startup Tampere -hanke. FiBanin kartoituksissa Pirkanmaa on pääkaupunkiseudun jälkeen selvästi viriilein alue kasvuyrityksien ja enkelisijoitustoiminnassa. Enkelirahoitus on kiinnostava ja suurelta osin kartoittamaton kenttä. Sen avulla saatu siemen kerää usein moninkertaisen summan muuta rahoitusta ympärilleen.

5 Korkeakoulut ovat löytäneet rahoituksen ja kansainvälistymisen polut

Korkeakoulujen perusrahoitus supistui viime vuonna 0,8 % TAMK:n vähenemän vetämänä. Tampereen yliopistossa ja TTY:ssä perusrahoitus edelleen hieman kasvoi. Yliopistot ovat saaneet strategista rahoitusta etupainotteisesti. Sen osuus pienentyy tulevaisuudessa.

Sekä ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa valtion perusrahoituksen perusteita on päivitetty. Tutkintotavoitteiden sijaan rahoitusperusteeksi on nostettu tuloksellisuus.

Yliopistojen perusrahoitusmalli uudistui vuoden 2013 alussa tarkoituksena tukea läpäisyä, laatua, kansainvälistymistä, vaikuttavuutta ja profiloitumista. Perusrahoituksesta 3/4 määräytyy toiminnan laajuudesta ja vaikuttavuudesta (sis. mm. tutkinnot, kansainvälinen vaihto, julkaisut ja kilpailtu tutkimusrahoitus) ja 1/4 koulutus- ja tiedepolitiikan tavoitteista (mm. strategiaperusteinen rahoitus).

Ammattikorkeakouluissa rahoitusmallin päivittäminen liittyy laajempaan amk-uudistukseen. Uusi rahoitusmalli korostaa tutkinto- ja opintosuoritteita (85 %) sekä työelämää ja aluekehitystä palvelevaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä (15 %). Vastuu perusrahoituksesta ollaan irrottamassa kuntien valtionosuusjärjestelmästä valtiolle.

Rahoitusmallien ravistelu uuteen järjestykseen on vaikuttanut toimintatapoihin. Opiskelijoiden ja tutkimushenkilökunnan kansainvälistä liikkuvuutta on aktiivisesti edistetty, mikä näkyy myös tilastoissa. Yksityinen rahoitus sekä kotimaasta että etenkin ulkomailta lisääntyi viime vuonna. Korkeakoulujen saaman kotimaisen ja ulkomaisen yksityisen rahoituksen suhde on noin 75/25 %.

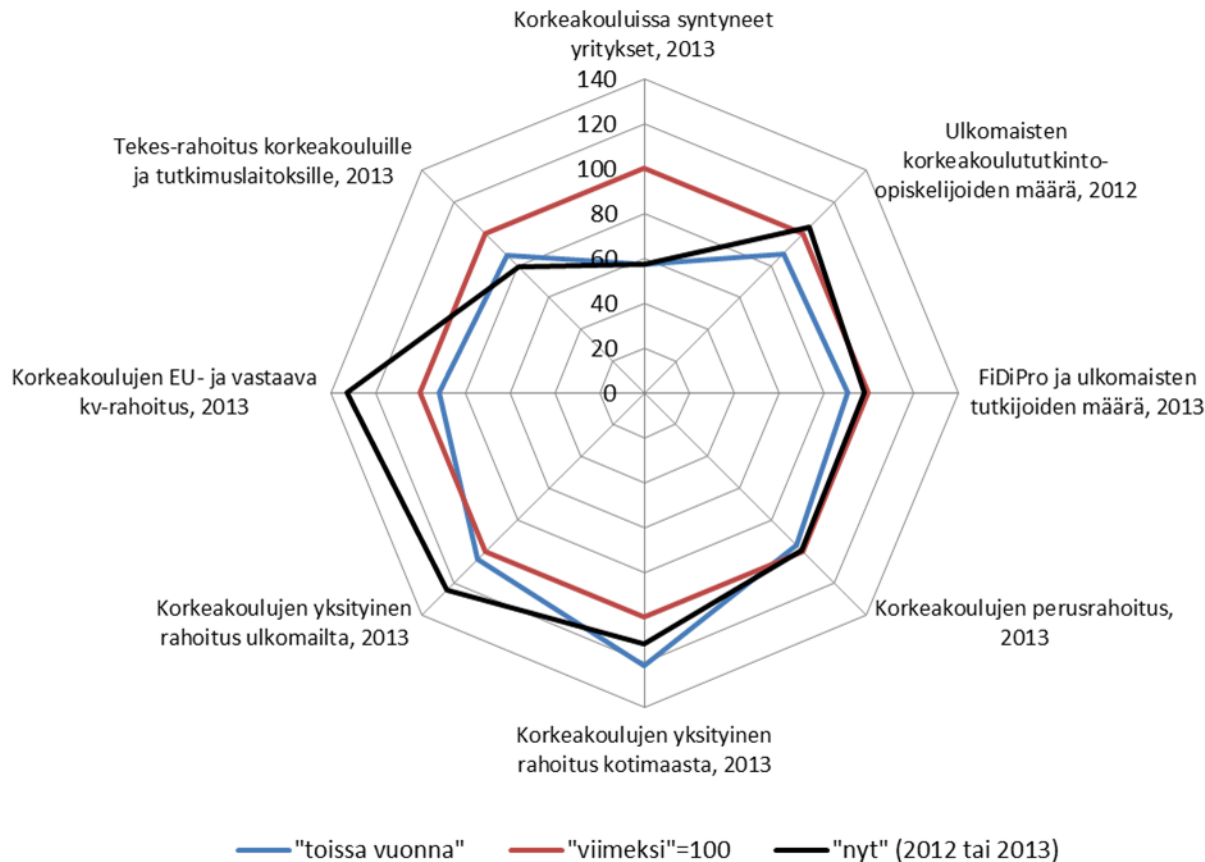
Yksityinen raha on kilpailluinta mahdollista rahoitusta. Kotimaisen yksityisen rahoituksen kasvua voidaan pitää onnistuneena torjuntavoittona, sillä useat teollisuuden suuryritykset ovat vaikeina aikoina supistaneet t&k-kulujaan. Lisäksi yhteisrahoitteisten hankkeiden edellyttämä Tekesin rahoitus perusteollisuudelle on vähentynyt.

Yksityisen rahoituksen kasvu kertoo, että korkeakouluissa on löydetty uusia rajapintoja elinkeinoelämään. Tähän liittyy, että uusiin strategiaan avauksiin on sisällytetty vaade yksityisestä rahoituksesta.

Korkeakoulujen EU-rahoitus kasvoi selvästi viime vuonna. Sen aktivointi, mittaaminen ja palkitseminen tapahtuu tulospisteiden kautta, joten mittari heijastelee myös laajemmin korkeakoulujen suorituskykyä.

Tamperelaisilla yliopistoilla on tällä hetkellä kaksi Suomen Akatemian huippuyksikköä, FinMIT (TaY, 2014-2019) ja Yhteiskunnan historia (TaY, 2012-2017). Lisäksi ollaan kumppanina viidessä huippuyksikössä. BioMediTechin Ihmisen varaosat on Tekesin strateginen tutkimusavaus alueella. TTY on myös kumppanina sosiaalisen median sekä selluloosan arvionluontiin liittyvissä avauksissa.

6 Ponnahduksia alustoilta

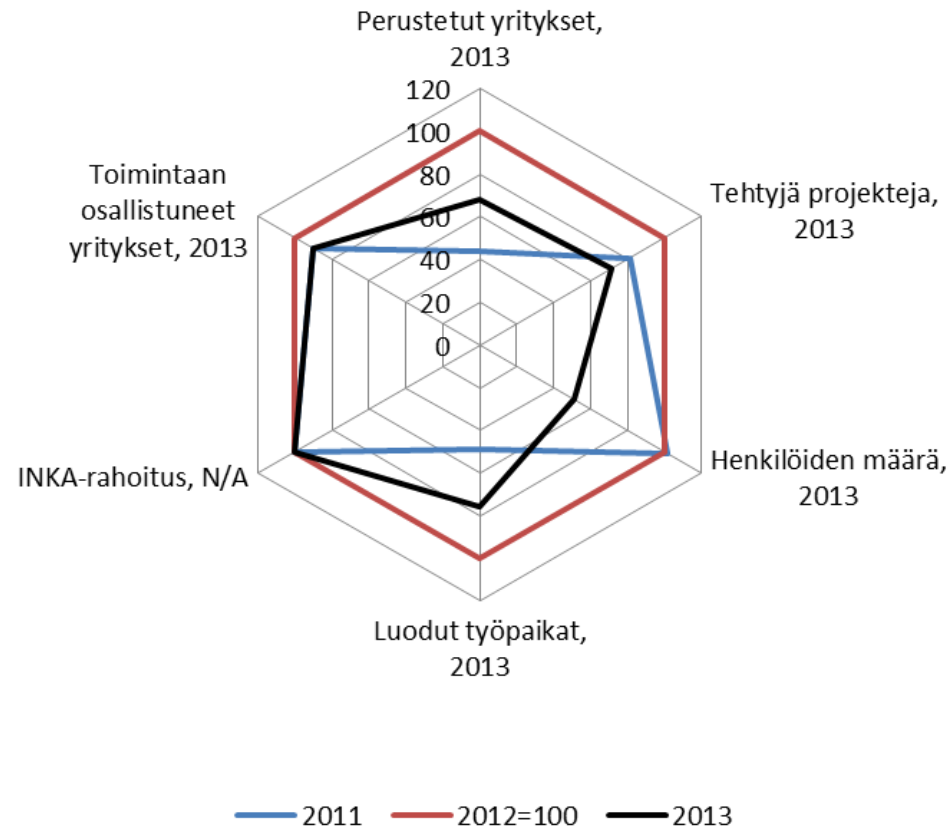
Yhteisölliset, monitaustaisia osajia yhdistävät innovaatioalustat ovat Pirkanmaan innovaatiotoiminnan erityispiirre. Alueella kehittynyt alustatoiminta on jalostunut systeemiseen, monistettavaan muotoon. Esimerkiksi Demolaa on toisinnettu jo yli kymmenelle paikkakunnalle, ja siitä on muodostunut kansainvälinen alusta, joka tarjoaa suuria mahdollisuuksia ketterälle innovaatiotoiminnalle.

Tilannekuvaan kootut innovaatioalustojen tunnusluvut perustuvat toistaiseksi ainoastaan Uuden Tehtaan seurantaan. Sen ”konehuoneet” Demola ja Protomo (sekä Suuntaamo) ovat onnistuneet käynnistämään uutta kohti ponkaisevia yhteistyöprojekteja ja luomaan yrityksiä ja työpaikkoja. Uuden Tehtaan alustatoimintoihin osallistumisen määrät ovat laskeneet huippuvuodesta 2012, jota värittivät muun muassa Nokian Bridge-ohjelman kautta tulleet startupit. Lisäksi runsaasti osallistavan Suuntaamon eriytyminen omaksi yritykseksi ja Manse Games -projektin päättyminen ovat madaltaneet aktiivisuuslukuja. On arvioitu, että yritysten vakio-osallistuminen on säilynyt varsin hyvänä. Alustamainen työskentely koetaan mielekkääksi.

Innovaatioalustojen tilanne alueella on tällä hetkellä odottavan kupliva. Useita uusia alustaympäristöjä on aktivoitumassa: Mediapolis, Kampusareena ja Kaupin kampus. Jatkossa alustoilta odotetaan entistä enemmän monipuolisuutta, kattavuutta ja alueen kansainvälistymistä vahvistavaa roolia. Myös INKA-ohjelmalta odotetaan alustamaista kehittämisroolia.

”Tuntuu on, että homma on kasvamaan päin. Jos verrataan lukuja 2011 vuoteen 2013, saadaan ehkä todellisempi trendi selville kuin vertaamalla poikkeusvuoteen 2012. Alustapohjainen kehitys Tampereella on kasvussa ja samoin siitä kumpuavat tulokset.”, kuvailee kehitystä Uuden Tehtaan johtaja Jukka Matikainen.

7 Mitä ovat Pirkanmaan kasvuyritykset?

Kasvukaudella 2009-2012 tilastoitiin Pirkanmaalla olevan 209 kasvuyritystä (Tilastokeskus, yritysrekisteri). Kasvuyrityksen määritelmä täyttyy, kun yrityksessä lähtötyöllisyys on vähintään kymmenen henkilöä ja se kasvaa määrättyä vauhtia vuodessa. Virallisen määritelmän (OECD, Eurostat) mukainen kasvuedellytys on keskimäärin vähintään 20 prosenttia vuodessa. Kasvu lasketaan yrityksen henkilöstömäärästä. Oheisessa taulukossa on huomioitu myös vähintään 10 % vuosikasvun saavuttaneet yritykset laajempien tulosten saamiseksi.

Enemmistö (26 %) Pirkanmaan kasvuyrityksistä 2009-2012 sijoittuu teollisuuden toimialoille. Osuus on 1,5 prosenttiyksikköä korkeampi kuin teollisuuden osuus koko maakunnan yritys kentästä (vertailua varten on huomioitu vain väh. 10 hlöä työllistävät yritykset kuten kasvuyritystilastossakin). Tuloksen perusteella valmistava teollisuus on maakunnassa varsin kasvu- ja uusiutumiskykyinen.

Tarkempi toimialajaottelu osoittaa, että enemmistö teollisuuden kasvuyrityksistä edustaa metalliteollisuutta (15 yritystä). Seuraavaksi yleisimmät toimialat ovat kumi- ja muovituotteiden valmistus (6 yritystä), muiden kuin elektronisten tai sähkölaitteiden ja -koneiden valmistus (5 yritystä) sekä koneiden ja laitteiden korjaus ja asennus (5 yritystä). Neljä kasvuyritystä kussakin sijaitsee elintarvikkeiden, puutuotteiden, paperituotteiden ja kemiallisten tuotteiden valmistuksessa. Esiin piirtyvä kuva on varsin perinteinen.

Tässä kohdin on huomioitava tarkasteltavan tilastoajankohdan vaikutus: kasvuvertailun aloitusvuosi 2009 oli erityisesti teollisuudelle hankalaa aikaa. Tämä korostanee kasvuvauhtia osassa yrityksiä.

Interaktiivinen visualisointi kasvuyrityksistä on nähtävillä Tableaussa, jonne pääsee oheisesta linkistä: [Kasvuyritykset henkilöstön määrän kasvun mukaan](#)

Yksi teollisuusyrityksistä sijoittuu yli 100 % kasvaneiden luokkaan, johon syynä on tytäryhtiöiden sulauttaminen emoyhtiöön. Kasvuyritystilastot sisältävät runsaasti myös tämänkaltaisia kasvusyitä niin sanotun aidon kasvun lisäksi. Koko maan tasolla aito, liiketoiminnan laajentamiseen liittyvä henkilöstötarpeen kasvattaminen on ollut syynä vain runsaassa puolessa kasvuyrityksiä. Muut syyt liittyvät mm. konsernissa tapahtuneisiin muutoksiin (esim. toimipaikkamuutokset) ja fuusioihin. Kasvun syitä ei ole saatavilla koko maata tarkemmalla aluetasolla.

Suhteellisesti eniten kasvuyrityksiä verrattuna toimialan painoarvoon on informaation ja viestinnän toimialalla (J). Alan osuus kasvuyrityksistä on 11 prosenttia ja yrityskentästä vain viisi prosenttia. Valtaosa kasvuyrityksistä toimii ohjelmistotalalla. Saman verran (11 %) kasvuyrityksistä sijoittuu hallinto- ja tukipalveluihin (N), joiden osuus yrityksistä kaikkiaan on seitsemän prosenttia. Kasvualoissa korostuvat yksityiset työvoimavälityspalvelut ja kiinteistöala.

Painoarvoaan kasvuintensivisempiä toimialoja ovat olleet myös rakentaminen (F) (kasvaja 13 %, osuus yrityskentällä 11 %) sekä terveys- ja sosiaalipalvelut (8 %/6 %).

Kenties hieman yllättäen, liike-elämää palveleva ammatillinen toiminta (M) ei nouse esiin tuoreimmassa kasvuyritystilastossa erityisen vahvana. Sen osuus sekä kasvuyrityksistä että koko yrityskentästä on noin seitsemän prosenttia. Lienee niin, että taloudellisesti alavireiset ajat eivät ole lisänneet liike-elämän palvelujen kysyntää sillä intensiteetillä, joka toimialaan useissa ennusteissa kohdistetaan. Suuri kasvu ja siihen liittyvä kansainvälistyminen odottavat edelleen tulemistaan.

Kaupan ala (G) näyttäytyy kasvuyritystilastossa selvästi painotustaan heikommin. Kaupan alan osuus kasvuyrityksistä on lähes puolet pienempi kuin sen osuus yli 10 henkilöä työllistävistä yrityksistä Pirkanmaalla (11 %/20 %).

Tilaston yksi muuttuja on kasvuyrityksen ikä, jonka mukaisesti yritys voi olla joko gaselli tai muu kasvuyritys. Gaselli viittaa yritykseen, joka on korkeintaan viisivuotias kasvukauden lopussa. Näitä yrityksiä Pirkanmaalla on kaikkiaan 16 (8 % kasvuyrityksistä), ja niitä löytyy lähes joka toimialalta.

8 Viisi vuotta viennin rakennemuutosta

Vientimaakunnan profiili heikentyy Pirkanmaalla

Kansainvälinen rahoituskriisi kerrannaisvaikutuksineen romahdutti Suomen vientiä poikkeuksellisen paljon viisi vuotta sitten. Viennin arvo supistui lähes kolmanneksella niin Suomessa kuin Pirkanmaalla vuoden 2009 aikana: koko maassa 45 miljardiin euroon (-21 mrd. eur) ja Pirkanmaalla 3,9 miljardiin euroon (-1,8 mrd. eur). Viennin arvo oli tätä pienempi viimeksi vuonna 1999.

Vuosina 2010-2012 Pirkanmaan vienti on elpynyt tasaisen hitaahkoa vauhtia. Kasvu ei ole ollut yhtä vakuuttavaa kuin muualla maassa, vaan vienti on lukkiutunut lähestulkoon taantuman aikaiselle tasolle. Kun koko maan viennin arvo palautui heti vuonna 2010 17 prosenttia, Pirkanmaan kasvu jäi kahteen prosenttiin. Maakunnassa parhaaseen vauhtiin kiihdytettiin vuonna 2011 (vienti kasvoi 7 %), mutta tällöinkään ei saavutettu muun maan tasoa. Vuosi 2012 oli nollakehityksen aikaa niin koko maassa kuin Pirkanmaalla. Maakunnista ainoastaan Pohjois-Pohjanmaalla vienti on elpynyt Pirkanmaatakin heikommin.

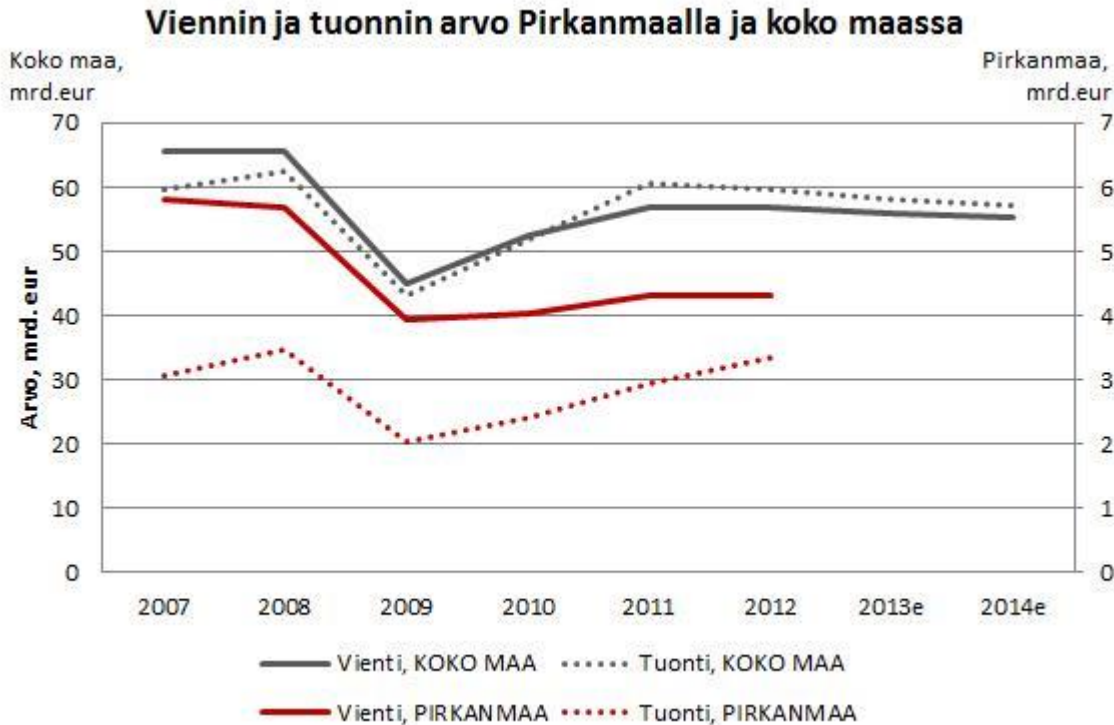
Koko maan ennakkotietojen mukaan sekä tavaraviennin että -tuonnin arvot laskivat kaksi prosenttia vuonna 2013. Viennin arvoksi mitattiin noin 56 miljardia euroa ja tuonnin 58 miljardia euroa. Vuoden 2014 tammi-kesäkuun ennakkotiedot osoittavat viennin laskeneen edelleen runsaan prosenttiyksikön verran edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta.

Oheisessa kuviossa on havaittavissa kolme merkittävää muutosta viennin ja tuonnin rakenteessa. Ensinnäkin, Pirkanmaalla vienti on toipunut viiden vuoden takaisista tapahtumista selvästi keskimääräistä hitaammin. Taantumaa edeltäneestä viennin arvosta uupuu edelleen noin 1,5 miljardia. Toiseksi, maakunnan ulkomaankaupan vaihtosuhte on heikentynyt poikkeuksellisen matalaksi. Tuonti kasvaa, ja vienti luikertelee matalavireisesti eteenpäin. Viennin arvo ylittää edelleen selvästi tuonnin, mutta maakuntien välisessä vertailussa peräti 11 maakunnassa ulkomaankaupan vaihtosuhte on jo Pirkanmaata korkeampi. Tämä muuttaa yleistä käsitystä, että Pirkanmaa olisi profiililtaan erityisen vientipainotteinen alue.

Kolmas viennin ja tuonnin kehityksestä johtuva huomio on, että Suomen ulkomaankaupan alijäämäisyys on viime vuosina vakiintunut vallitsevaksi asiantilaksi. Viime vuonna kauppataseen alijäämä hieman supistui raaka-aineiden, tuotantohyödykkeiden ja investointitavaroiden tuonnin vähennyttyä (alijäämä v. 2012: 2,6 mrd. eur, 2013: 2,2 mrd. eur). Tammi-kesäkuussa 2014 kauppataseen alijäämää on jo kertynyt enemmän kuin vastaavana aikana vuonna 2013.

Lähde: Tulli. Vuoden 2014 laskelma tammi-kesäkuun ennakkotietojen perusteella: Pirkanmaan liitto. Alueittaisia tietoja ei saatavilla v. 2013-2014 osalta.

Mikä vie viennin?

Viiden vuoden takaisten globaalien taloustapahtumien seurauksena Suomen vienti väheni voimakkaasti vuonna 2009 kaikissa tärkeissä tavararyhmissä lukuun ottamatta lääkevientiä ja alusvientiä. Esimerkiksi matkapuhelimien sekä raudan ja teräksen viennin arvo puolittuivat, ja kemianteollisuuden ja metsäteollisuuden vientiarvot vähenivät neljänneksellä vuoden 2009 aikana. Kaikki nämä alat ovat olleet painoarvoltaan hyvin merkittäviä Pirkanmaan tuotantorakenteessa.

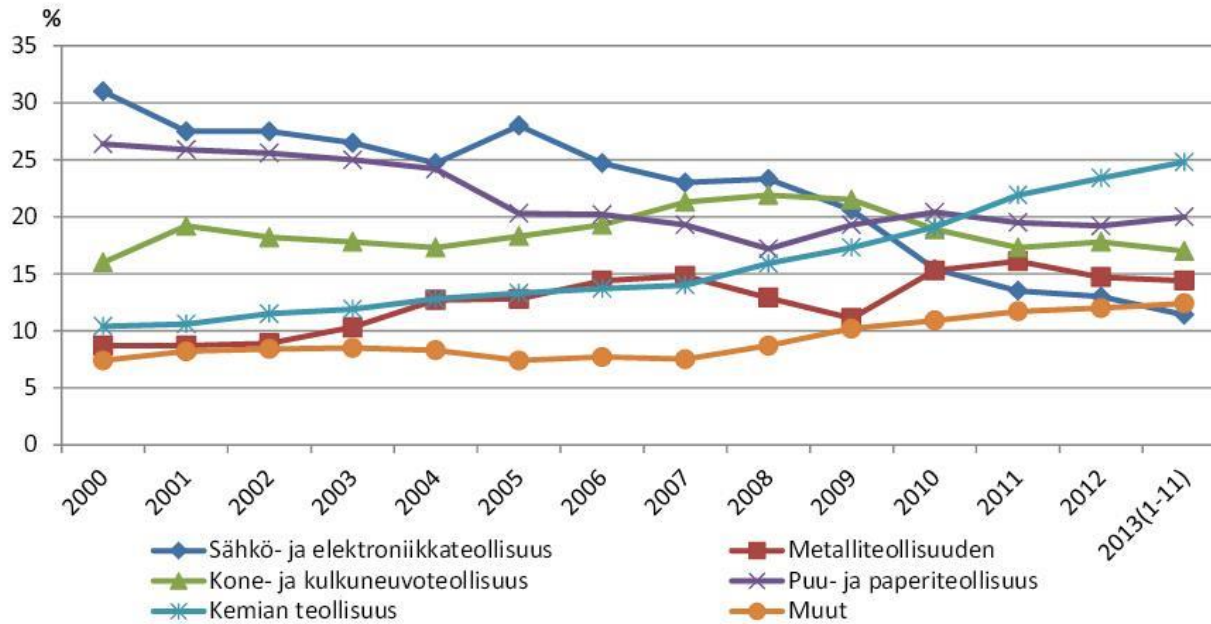
Parina viime vuonna selvimmin supistuneita vientialoja ovat mm. sähkö- ja elektroniikkatuotteet sekä koneiden, laitteiden ja kulkuneuvojen valmistamisen toimialat. Kemianteollisuuden, erityisesti öljytuotteiden, sekä metsäteollisuuden (pl. paperiteollisuus) tuotteiden vienti on puolestaan kasvanut.

Suhteellisesti tarkastellen 2000-luvun viennin voittaja on ollut kemianteollisuus. Sen prosentuaalinen osuus viennistä on kasvanut tasaista vauhtia. Toimialakokonaisuuteen sisältyvät öljytuotteet, kemikaalit ja kemialliset tuotteet, kumi- ja muovituotteet sekä lääketeollisuuden tuotteet. Toinen tasainen kasvaja on ollut tuoteluokka ”muut”, johon sisältyvät kaikki muut kuin eriteltyjen ryhmien tavarat (mm. elintarvikkeet, tevanake, muut ei-metalliset mineraalituotteet, huonekalut ja muut tehdasvalmisteet sekä teollisuuden [C] ulkopuolella syntynyt tavaravienti).

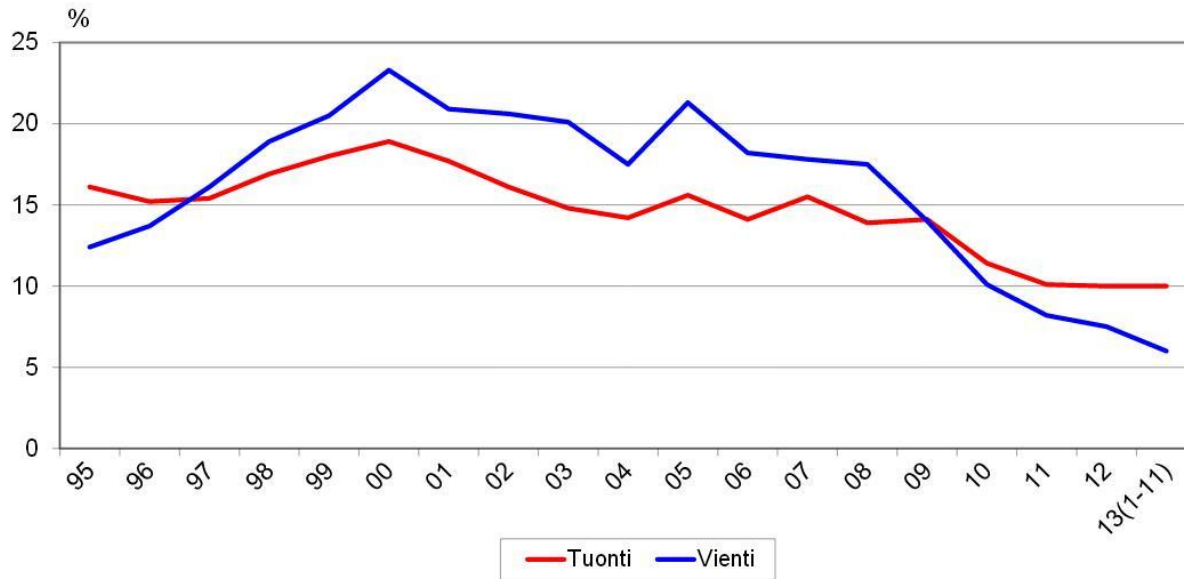
Puu- ja paperiteollisuuden merkitys viennin rakenteessa on ollut loivassa kasvussa taantuman jälkeen. Kysyntä ei ole niin suhdanneherkkää kuin useilla muilla tuotteilla, ja toimiala on jo aiemmin käynyt läpi merkittävän rakennemuutoksen.

Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden sekä konetuotteiden viennin osuuksien lasku on hyvin huomattava. Tämä heijastuu myös tilastoon korkean teknologian viennin heikentymisenä. Kuva murtaa Suomen profiilia korkean osaamisen viejämaana.

Kuvio. Eri toimialojen tuotteiden (CPA) osuudet koko viennistä 2000-2013

Kuvio. Korkean teknologian tuotteiden osuudet tuonnista ja viennistä 1995-2013

Kuvioiden lähde: Tullin tiedote 7.2.2014: "Vienti laski hieman vuonna 2013". Vuoden 2013 osalta ennakkotieto (1-11/2013 perusteella).

Viiden vuoden vientiprofiili maakunnissa

Teollisuuden toimialat muodostavat Suomen tavaraviennin arvosta 82 prosenttia (2012). Osuus on supistunut viimeisten viiden vuoden aikana viisi prosenttiyksikköä. Teollisuusintensiivisimpiä vientialueita maassa ovat Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo, Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Kymenlaakso, joissa teollisuus muodostaa edelleen yli 95 prosenttia viennistä. Pirkanmaa on vertailussa seuraavalla sijalla 93 prosentin osuudellaan.

Seuraavan sivun ristiintaulukossa profiloidaan maakuntia neljään kategoriaan sen perusteella, miten niiden viennin arvo (vaaka-akseli) ja teollisuuden osuus viennistä (pystyakseli) ovat kehittyneet vuosina 2008-2012. ”Viiden vuoden vientiprofiili” osoittaa, että Pirkanmaa ja Kanta-Häme muodostavat vähälukuisimman joukon, jossa vienti on vähentynyt, mutta teollisten tuotteiden arvon osuus kokonaisviennistä on tästä huolimatta kasvanut. Profiililohkon jäsenet on nimetty ”teollisuuteen nojaaviksi, vienniltään heikentyneiksi”. Näissä maakunnissa teollisuuden uusiutumismuutos ei ole onnistunut monistumaan viennin kasvuksi saakka, eikä myöskään kauppa tai muu ala ole pystynyt jarruttamaan viennin luisua.

Viennin arvo on kehittynyt positiivisimmin Etelä-Karjalassa, Kainuussa ja Keski-Suomessa. Näistä Etelä-Karjalassa myös teollisuuden osuus vientirakenteessa on kasvanut. Alue luokituu profiloinnin oikean yläkulman lohkon ”uusiutuneesta teollisuudesta kasvua saaneet” yhdessä Pohjois-Karjalan, Kymenlaakson ja Etelä-Pohjanmaan kanssa.

Mielenkiintoisen ja runsaslukuisimman joukkion profiloinnissa muodostavat Kainuu, Keski-Suomi, Varsinais-Suomi, Satakunta, Etelä-Savo, Keski-Pohjanmaa ja Lappi. Näillä alueilla viennin arvo on kasvanut viiden vuoden takaiseen verrattuna. Samaan aikaan teollisuuden osuus viennistä on supistunut. Lohkon jäsenet on nimetty ”kaupan ja muiden alojen avulla vientiä kasvattaneiksi”. Esimerkiksi Kainuussa lähes 40 prosenttia viennistä luokituu muuksi kuin teollisuuden tai kaupan vienniksi. Kasvun lähde on paikannettavissa kaivosavauksiin. Keski-Suomessa puolestaan kaupan toimialat muodostavat jo kolmasosan viennin arvosta ja Keski-Pohjanmaalla peräti 69 prosenttia. Myös Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa kaupan osuus on verrattain melko suuri, 13-16 prosenttia.

Koko maan tasolla kaupan toimialan vienti muodostuu noin 70-prosenttisesti tukkukaupasta ja neljäsosan verran moottoriajoneuvojen kaupasta. Toimialaan sisältyy merkittävästi myös jälleenvientiä.

Profilointi piirtää esiin mielenkiintoisen kuvan viennin kehityksestä Suomessa. Koko maan keskiarvo ja sitä dominoiva Uusimaa sijoittuvat vasempaan alanurkkaan, joka nelikentässä perinteisesti on vertailujen ongelmallisin sektori. Profiloinnissa lohko on nimetty varsin lohduttomasti ja dramaattisesti ”teollisuus- ja vientitulojen hylkäämäksi”. Vuoden 2008 tasoon verrattuna vienti on jäänyt heikoimmalle tasolle Pohjois-Pohjanmaalla, missä myös teollisuuden osuus viennistä on supistunut hyvin selvästi.

Vaikka valtakunnallisella tasolla vienti on selvästi heikentynyt, lukumääräisesti suurin osa maakunnista on kuitenkin onnistunut kasvattamaan vientiään vuosien 2008 ja 2012 välillä ja sijoittuu oikeanpuolisiin lohkoihin. Toki on huomioitava, että etenkin pienimmissä maakunnissa arvot ovat alttiita vuosivaihteluille.

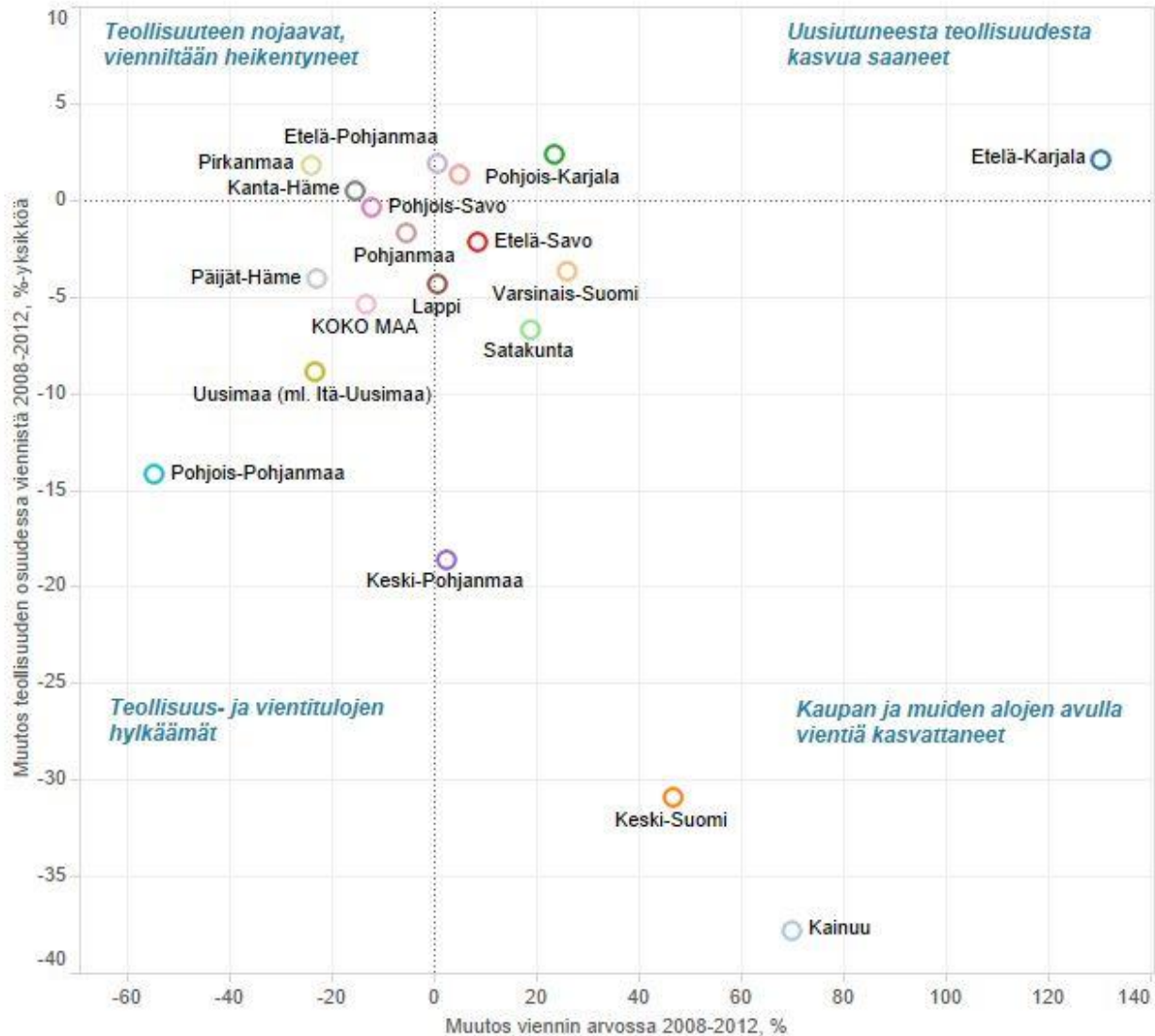
Tietolähteet: Tulli (Tavaroiden ulkomaan kauppa maakunnittain, julkistukset ja tiedotteet vuosilta 2009-2013; Tavaroiden ulkomaankaupan ennakkotilasto kesäkuussa 2014) ja Tilastokeskus (Teollisuuden rakennetilasto, Toimiala Online).

Viiden vuoden vientiprofiili

Maakunnittainen vertailu, jossa vaakaa-akselilla viennin arvon muutos 2008-2012 (%) ja pystyakselilla teollisuuden osuuden muutos viennistä 2008-2012 (%-yksikköä).

Kuva on katsottavissa myös interaktiivisena visualisointina Tableaussa

[Siirry tästä esitykseen](#)

9 Tilannekuvaverkosto punoo tiedosta strategiaa

Innovaatiotoiminnan tilannekuva tarjoaa ajantasaista tietoa pirkanmaalaisesta innovaatiotoiminnasta. Tilannekuva seuraa innovaatiokentän ilmiöitä, joihin pirkanmaalaiset toimijat voivat vaikuttaa lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä, ja jotka on yhdessä tunnistettu strategisesti tärkeiksi. Tietoa johtamalla tuetaan alueen omaa innovaatiopäätöksentekoa.

Tilannekuvajärjestelmä ja -toimintamalli on luotu yhdessä pirkanmaalaisten toimijoiden kanssa vuonna 2013. Työstämiseen osallistuu laaja joukko asiantuntijoita ja johtajia aluehallinnosta, korkeakouluista, edunvalvontaorganisaatioista, innovaatioalustoilta ja yritys- ja rahoituskentältä. Toimintamallia kehitetään jatkuvasti kotimaisten ja kansainvälisten asiantuntijoiden (mm. OECD, MIT) kanssa, ja sitä ohjataan Pirkanmaan liitossa.

Innovaatiotoiminnan tilannekuva tarjoaa ajantasaista tietoa pirkanmaalaisesta innovaatiotoiminnasta. Tilannekuva seuraa innovaatiokentän ilmiöitä, joihin pirkanmaalaiset toimijat voivat vaikuttaa lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä, ja jotka on yhdessä tunnistettu strategisesti tärkeiksi. Tietoa johtamalla tuetaan alueen omaa innovaatiopäätöksentekoa.

Tilannekuvajärjestelmä ja -toimintamalli on luotu yhdessä pirkanmaalaisten toimijoiden kanssa vuonna 2013. Työstämiseen osallistuu laaja joukko asiantuntijoita ja johtajia aluehallinnosta, korkeakouluista, edunvalvontaorganisaatioista, innovaatioalustoilta ja yritys- ja rahoituskentältä. Toimintamallia kehitetään jatkuvasti kotimaisten ja kansainvälisten asiantuntijoiden (mm. OECD, MIT) kanssa, ja sitä ohjataan Pirkanmaan liitossa.

Tilannekuvan tietopohja koostetaan avoimista datoista ja alueen innovaatiotoimijoiden itsensä seuraamista aineistoista. Lisäksi tilannekuvaprosessilla pyritään täyttämään aukkoja strategisesti merkittävissä tiedoissa. Tietopohjan keräämiseen liittyy olennaisina vaiheina 1) merkityksellisen tiedon tunnistaminen, 2) avoimena datana tai kumppaneiden kautta saatavilla olevan tiedon kartoittaminen, 3) tietokatveiden tunnistaminen ja 4) valtakunnallisiin tai paikallisiin toimijoihin vaikuttaminen katveiden kattamiseksi.

Tietoja tulkitaan yhteisissä työpajoissa. Prosessista viestitään ajantasaisesti. Tietoa jaetaan avoimesti verkon työkaluissa

Kuvat: Kari Savolainen

Tilannekuva on yhteinen prosessi

Oheisten sitaattien antajat osallistuivat innovaatiotoiminnan tilannekuvan työpajaan 20.5.2014. Valokuvauksesta kiitos valokuvaaja Kari Savolainen ja Tampere All Bright! Työpajassa käytettyjä taustamateriaaleja on koottu Prezi-esitykseen <http://prezi.com/cgzq0ubad6pd/tilannekuva-2014-tyopajakuvat/>

Seppo Haataja
Ohjelmajohtaja
Avoin Tampere, Tredea

”Tarvitaan reippaita avauksia ja nopeita kokeiluja. *Vain kuolleet kalat uivat virran mukana!* ”

Tatu Miikkulainen
Johtaja, Uudistuvan Teollisuuden INKA, Tredea

”Asenne ja aktiviteetti ratkaisevat menestyksemme.”

Petri Räsänen
Johtaja
Pirkanmaan liitto

”Syvin huomio on, että viennin uusiutumismuutos ei riitä.”

”

Marja-Riitta Mattila-Nurmi
Kehittämispäällikkö,
Pirkanmaan liitto

”Innovaatioympäristön rakentaminen on työtä, jota pitää oppia tekemään. Ja pitää oppia miten kommunikoida siitä!”

Tilannekuva on yhteinen prosessi

Oula Välipakka
Senior Manager,
Tredea

”Parhaat innovaatiot syntyvät olemassa olevien asioiden uudella käytöllä. Think outside the box!”

Kenneth Nyholm
Yksikön päällikkö
Pirkanmaan ELY-keskus

”Pirkanmaalainen innovaatiokenttä pursuaa mahdollisuuksia. Execution on oma taiteenlajinsa, joka vaatii meiltä kaikilta reeniä – tekemällä oppii.”

Peer Haataja
Johtaja
Tampereen kauppakamari

”Jokainen yritys, yrittäjä ja yrittäjäksi aikova on omalla tavallaan onnellinen. Siitä on hyvä lähteä liikkeelle.”

Anne-Mari Järvelin
Johtaja, Tampereen teknillinen yliopisto

”Tilannekuva peilaa menneisyyttä, mutta auttaa ymmärtämään tulevaa. Tulevaisuus on nuorten. Siksi nyt on panostettava nuorten mahdollisuuksiin olla tulevaisuuden tekijöitä.”

Juha Latvala
Toimitusjohtaja
Intopalo Oy

”Panostetaan Pirkanmaan osaamisen tuotteistamiseen ulkomaille – kysyntää tietotaidolle on olemassa.”

Tilannekuva on yhteinen prosessi

**Matias
Ansaharju**

Strategiasuunnittelija
Tampereen kaupunki

”Innovatiivisuutta on vaikka jaettavaksi. Hyvä tulevaisuuden soppa keittyy, kun sekoitetaan rokkia, rautaa ja rakkautta ja lisätään hitusen luovuutta ja uskallusta yrittää.

”

**Marco
Roth**

Kehityspäällikkö
Finnmedi Oy

”Koska asioita voi tehdä paremmin, tehdään niin. Rakennetaan mahdollisuuksia uuden kokeilemiseen ja niiden haasteiden ratkaisemiseen, joihin ympäristön muutos meitä pakottaa ja intohimoisten ihmisten luovuus viettelee.

”

**Anniina
Heinikangas**

Maakunta-analyttikko
Pirkanmaan liitto

”Tilannekuvaprosessi on onnistunut, jos jonkun maailma vähän järkkyy.

”

**Timo
Antikainen**

Elinkeinojohtaja
Tampereen kaupunki

”Pirkanmaan innovaatio-toimintaa leimaa avoimuus. Tietoa hankkeista jaetaan auliisti ja yhteistyön henki on vahva. Tämä on paras pohja huipputuloksiin pääsemiseksi ja alueen kehittämiseksi.

”

**Mikko
Koponen**

Aluekehityssuunnittelija
Pirkanmaan liitto

”Asioiden ja ideoiden pitää antaa mahdollisimman vapaasti sekoittua – lopputuloksena on parhaimmillaan jotain odottamatonta.

”

10 Tilannekuvasta nousseita toimintaideoita

Tilannekuvan yhteinen tulkintatyöpaja pidettiin toukokuussa. Ohessa konkreettisen toimimisen ideoita, joita nousi esiin ajankohtaisesta tilannekuvasta.

”Avustusketju”

Yrityksissä EU-rahoituksen hakeminen koetaan vaivalloiseksi ja potentiaali jää hyödyntämättä. Luodaan ja tuodaan tietoiseksi periaate, jossa yritykset auttavat ketjussa toisiaan EU-hakemusten tekemisessä. Ketjun ensimmäiset linkit hankkivat oppia ulkopuoliselta taholta, jonka jälkeen heidän odotetaan jakavan apua jollekin toiselle yritykselle. Ketju jatkuu.

”Rahoituksen hakuasiamies”

Hankitaan kollektiivisesti asiantuntemusta Tekes- ja/tai EU-hakemusten täyttämiseen, kuten ”SME-asiamies”.

”Vaihtosuhteen ekonometrinen avaaminen”

Vaihtosuhte nousi kriittisimmäksi huomion kohteeksi tulkinnoissa. Vaatii ekonomistin tekemän analyysin, mistä Pirkanmaan vaihtosuhteen heikentyminen perimmäisesti johtuu. (Asia nostetaan lokakuisen Pirkanmaan tulevaisuusfoorumin aiheisiin, ja sitä on avattu myös tausta-analysillä *Viisi vuotta viennin rakennemuutosta.*)

”Kasvuyritysten analyysi”

Kuinka iso osa kasvuyrityksiksi kirjautuneista yrityksistä on suuntautunut kotimarkkinoille, ja kuinka monella on edellytykset kansainvälisiin toimiin ja skaalautuvuuteen isommille kentille? Vienti-intensiivisyyden voisi selvittää perkaamalla tilasto toimialojen avulla. (Tätä on pyritty vastaamaan tausta-analysillä *Mitä ovat Pirkanmaan kasvuyritykset.*)

”Sarjayrittäjyys”

Sarjayrittäjät ovat yrityskehän dynamo. Ilmiöön pitäisi päästä kiinni jollain mittarilla.

”Yrittäjyyskyvykkyyttä opiskelijoille”

Yrittäjyys on vieras elementti usealla korkeakoulujen aloilla. Olisi tarpeen edesauttaa kulttuurista hyppyä kohti yrittämismyönteisyyttä. Halu työllistyä korporaatioihin on ylikorostunut nykytilanteessa. On jo tiedossa yhteistyötä aiheessa korkeakoulujen välillä.

”Tahtotila tehdä ja yrittää”

Työpajan perusteella edelleen vahvistui, että on niin paljon aineksia, joista luoda liikevaihtoa. Näistä pitäisi synnyttää tahtotila tehdä. Kansainvälisille markkinoille pyrkiminen pitäisi olla suunnitelmissa mukana alusta asti (born global). Samoin yrityksestä pitäisi osata luopua, kun odotukset ja arvolupaus on hiottu huippuunsa.

”Innovaatiotoiminnan tilanteen vieminen poliittiseen päätöksentekoon”

Kansanedustajien neuvottelukunta, Johtamissymposium, Tulevaisuusfoorumi...
Tiedon johtaminen päätöksenteon areenoille ja foorumeille on seuraava askel.

PIRKANMAA

